

Sterfterisico en welstand

In de 19^e eeuw wist men het al: de armsten onder de bevolking planten zich sneller voort dan de rijken. Het was voor velen een reden tot zorg. Nader onderzoek leerde dat de grotere vruchtbaarheid door hogere sterfte werd gevolgd. Zo leerde onderzoek van de Centrale Commissie voor de Statistiek, uitgevoerd in Amsterdam in 1894, dat de vruchtbaarheid in financieel zwakke buurten hoger was dan in de rijkere buurten. Tegelijkertijd werd geconstateerd dat in de armste buurten ook de zuigelingen- en kindersterfte hoger was dan in de rijkste buurten. Vervolgonderzoek in Dordrecht (1896) en Rotterdam (1897) en in een aantal plattelandsgemeenten (1900), bevestigde de Amsterdamse bevindingen. Gegroepeerd naar welstand – grondslag: de huurwaarde van de woning – werden forse verschillen in de geboorte- en sterfecijfers gevonden. Minder welvarende gezinnen waren kinderrijker dan welvarende gezinnen, en de kindersterfte was in de minst welvarende gezinnen bovengemiddeld hoog. Algemeen was de conclusie dat de zuigelingen- en kindersterfte afnamen met het toenemen van de welstand.

Het verband tussen welstand en de geboorte- en sterfecijfers bleek niet typerend voor de (grote) steden. In plattelandsgemeenten was de vruchtbaarheid lager dan in de steden, onder meer door een hogere huwelijksleeftijd van man en vrouw, en waren de zuigelingen- en kindersterfte beduidend lager. Het genoemde verband kon niettemin worden aangetoond. Zowel het aantal geborenen per gezin als de zuigelingensterfte bleek met toenemende welstand af te nemen. In de meer welvarende gezinnen daalde de sterfte bovendien sneller dan de geboorte, zodat in deze gezinnen meer kinderen bleven leven.

Voorzichtig waagden de CBS-onderzoekers zich aan een verklaring voor deze verschillen in sterfte: in grote gezinnen kon minder zorg worden besteed aan het individuele kind, wat ertoe leidde dat “de minder levenskrachtige kinderen door de sterkeren [werden] verdrongen” (Methorst, 1935). Omgekeerd deed volgens de onderzoekers een hoge sterfte in het gezin verlangen naar uitbreiding van het gezin. Het eerste (kindertal beïnvloedt sterfte) achtten de onderzoekers van toepassing op de laagste welstandsgroepen, het tweede (sterfte beïnvloedt kindertal) op de hoogste welstandsgroepen.

Later CBS-onderzoek bevestigde de hier gepresenteerde patronen, al waren de verschillen per welstandsniveau minder extreem. CBS-directeur Methorst publiceerde in 1935 de resultaten van een onderzoek naar nataliteit en kindersterfte in verband met welstand in vier steden (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Dordrecht) en 103 plattelandsgemeenten. De kindersterfte was tussen 1897 en 1927 sterk gedaald, van 248 naar 93 per duizend levendgeborenen in de steden, en van 165 naar 93 per duizend

levendgeborenen in de plattelandsgemeenten. De cijfers waren opnieuw lager bij hogere welstand, zowel in de steden als in de plattelandsgemeenten.

Ook nu zijn de verschillen in (zuigelingen)sterfte nog niet helemaal verdwenen. De zuigelingensterfte blijkt tegenwoordig het hoogst in postcodegebieden met de laagste welvaart, en het laagst in die met de hoogste welvaart (Van Duin en Keij, 2002). Een onderscheidende factor is ook de opleiding van de ouders, in het bijzonder die van de moeder. In België is aangetoond dat de kans op foetale sterfte onder laagopgeleide vrouwen vier tot vijf keer groter is dan onder hoogopgeleide vrouwen. Ook de vroeg neonatale sterfte en de zuigelingensterfte zijn hoger onder laagopgeleide vrouwen. De perinatale sterfte van kinderen van ouders met een universitaire opleiding is significant lager dan onder laagopgeleide ouders. Inkomen speelt een minder prominente rol; verschillen in sterfte naar etnische herkomst van de ouders kunnen met inkomen en opleiding bijvoorbeeld niet afdoende worden verklaard (Garssen en Van der Meulen 2004).

Duin, C. van, en I. Keij, 2002, Welvaartsongelijkheid in de jaarlijkse sterftetekans. Maandstatistiek van de Bevolking 50(2), blz. 25–26.

Garssen, J. en A. van der Meulen, 2004, Ontwikkelingen rond de perinatale sterfte in Nederland. Bevolkingstrends 52(3), blz. 15–31.

Methorst, H.W., 1935, Onderzoek naar nataliteit in verband met welstand en kindersterfte in 4 steden en 103 plattelandsgemeenten in Nederland, Mensch en Maatschappij 11(4), blz. 251–284.

1. Kindersterfte (1–4 jaar), 1899/1900

